

hazofe.co.il

הרב דוד חנוך מכון שילה

ראשי < מדורים < [עמדות](#)

חנוכה זו שאנו חוגגים – על שום מה?

20/12/2006

תלוי את מי שואלים: בני ארץ ישראל או בני בבל. ובניסוח אחר: הרמב"ם או הטור.

הרמב"ם, בתארו את הרקע ההיסטורי שהביא לקביעת חג חנוכה, כתב: א. בבית שני כשמלכו יוון, גזרו גזירות על ישראל, וביטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות; ופשוט ידם בממונם, ובבנותיהם; ונכנסו להיכל, ופרצו בו פרצות, וטימאו הטהרות. וצר להם לישראל מאוד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלוהי אבותינו, והושיעם מידם. וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים, והרגום והושיעו ישראל מידם; והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה עד החורבן השני.

ב. וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, בחמישה ועשרים בחודש כסליו היה. ונכנסו להיכל, ולא מצאו שמן טהור אלא פך אחד; ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים, והוציאו שמן טהור.

ג. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת הימים האלו... ימי שמחה והלל; ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים, בכל לילה ולילה משמונת הלילות. וימים אלו, הן הנקראין חנוכה (הלכות חנוכה פרק ג).

רבנו יעקב בעל ה'טורים', לעומתו, הציג את הדברים באור אחר לגמרי: מאי חנוכה? דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא... שכשנכנסו גוים בהיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. וכשגברה יד מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו בו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ימים טובים בהלל ובהודאה – פי' לומר בהן הלל ולהודות לומר בו על הנסים בהודאה (או"ח סי' תרע).

ההבדל בין שני התיאורים הוא תהומי: בעוד הרמב"ם מטעים שבני ישראל חיו תחת כיבוש זר ואכזר; שכובש זה, שרצח ועשק, גם ביקש למנוע מהם לחיות כיהודים ואף חילל את בית מקדשם, עד שקמו גיבורים עושי דבר ה' שהשיבו מלחמה שיערה והיכו את רודפי היהודים לפי חרב והושיעו את העם משוסיו, ואף הצליחו להעמיד שלטון עצמאי לראשונה מזה מאות בשנים ולהשיב את משפטי התורה על כנם – בעל הטורים מתמקד בפרך אחד של שמן.

אמת הדבר שדברי הטור לקוחים מתוך התלמוד (שבת כא, ב). אך כבר הסביר המהרש"א כי שאלת 'מאי חנוכה?' מתפרשת על פי ההקשר העוסק בנר שבת ונר חנוכה: שאלת הגמרא היא מדוע קבעו להדליק נרות בחנוכה (שהרי אין אנו מדליקים נרות פורים, למשל)? תשובת הבבלי היא שמדליקים נרות לזכר נס פך השמן – אבל לא שכל ענין החג מצטמצם בכך.

מכל מקום, העובדה היא שרוב מדליקי נרות חנוכה בעולם תופסים את שיטת הטור לעיקר.

ברם, עיון ממצה בדברי רבותינו ז"ל מלמד שלא כך הם פני הדברים. במגילת תענית, ספר קדום של תורה שבעל פה מארץ ישראל, אנו מוצאים שמתוך חמשה מאמרים המטעימים מדוע תיקנו את חג החנוכה ומצוותיו, רק אחד מזכיר את נס השמן (ודוקא הוא אשר הובא בתלמוד הבבלי ובטור).

למשל: 'ומה ראו להדליק את הנרות? לפי שנכנסו יונים בהיכל, וכשגברה יד בית חשמונאי לא היה במה להדליק. הביאו שבעה שפודי ברזל וחפום בבעץ והדליקו בהם את הנרות' (מגילת תענית משנה כג, ומעין זה בפסיקתא רבתי פרשה ב). המצוה הראשונה

[עמדות](#)

פתרון התעלומה:
[בזהירות, אך בנחישות](#)
[ניצן קידר](#)

חנוכה זו שאנו חוגגים
– על שום מה?
[הרב דוד חנוך מכון שילה](#)

שרון לא חסר
[חגי הוברמן](#)

להעמיד במבחן
"הרופאים"
[האלטרנטיביים"](#)
[שאל שף](#)

נישואי תערובת ויוסי
[ביילין](#)
[מאיר עוזיאל](#)

שיכלו לוחמי-החופש היהודיים לקיים במקדש ששחרר זה עתה היתה הטבת נרות המנורה, וזאת משני טעמים: אין קושי מיוחד להרכיב מנורה מכל הבא ליד (את מנורת הזהב גזלו היונים מזמן), ועוד ש'אין מחנכין המנורה; אלא בהדלקת שבעה נרותיה בין הערביים' (רמב"ם, תמידין ומוספין ג, י) – כלומר ניתן היה לבצע זאת מיידית. כך הפכה המנורה לסמל הנצחון וטיהור המקדש.

למעשה הדברים מפורשים בפסיקתא רבתי (פרשה ו): 'את מוצא זאת החנוכה שאנו עושים זכר לחנוכת בית חשמונאי על שעשו מלחמה ונצחו לבני יוון – ואנו עכשיו מדליקין'. אמור מעתה: עיקרה של חנוכה הנצחון ותוצאותיו, והדלקת הנרות זכר לו.

ועוד במגילת תענית: 'ומה ראו לעשות חנוכה שמונה ימים? והלא חנוכה שעשה משה במדבר [בהקמת המשכן] לא עשה אלא שבעת ימים? אלא בימי מלכות יון נכנסו בני חשמונאי להיכל ובנו את המזבח ושדוהו בשיד ותקנו בו כלי שרת, והיו מתעסקים בו שמונה ימים'. לאמור: שמונת הימים הם לזכר הימים בהם עסקו בהכנת המזבח והכלים. לנס השמן, שוב, אין זכר.

נימוק חדש ומפתיע אנו קוראים באגרת ששיגר יהודה המכבי ומועצת הזקנים בירושלים ליהודי אלכסנדריה, בה מתחלפים הכינויים 'חג טהרת המקדש' ו'חג הסוכות' כמילים נרדפות (ספר מכבים ב, א, יח). התעלומה נפתרת פרקים אחדים מאוחר יותר כאשר בעל הספר מספר על חג החנוכה הראשון:

ויחוגו את שמונת הימים בשמחה כחג הסוכות, בזכרם את רעותם לפני זמן מה בחג הסוכות בהרים ובמערות כחיות השדה (ספר חשמונאים ב, א, יח; ג, ה). לפי זה קבעו לעשות חג חנוכת הבית שמונה ימים בתורת תשלומים לחג הסוכות שלא היה בידם לחגוג כדין בהיותם בעיצומה של מלחמה.

מעתה יובנו דברי חכמים:

בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך. שני זקנים היו בצידן: אחד עשה כדברי בית שמאי ואחד כדברי בית הלל. זה נותן טעם לדבריו וזה נותן טעם לדבריו. זה אומר כפרי החג, וזה אומר מעלין בקדש ואין מורדין (מגילת תענית שם; תלמוד בבלי שם). הדברים קשים לכאורה: איזה קשר אפשר לקשור בין פרי חג הסוכות לחנוכה? כעת יובן הענין בטוב.

ליהודי בגולה, החי את חיי-השיגרה הגלותיים, מאוד קשה להסביר את הנקודה השורשית של החג, הגם שהכל נאמר במפורש ב'על הניסים': 'כשעמדה מלכות יוון הרשעה על עמך בית ישראל, לבטלם מתורתך... ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, דנת את דינם, רבת את ריבם, נקמת את נקמתם; מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים ופושעים ביד עושי תורתך' – לנס השמן, שוב, אין זכר.

הרמב"ם היה יוצא דופן בכך שהבין את ענינה של חנוכה לאשורו. כשאר חכמי ישראל בתקופתו, חי הרמב"ם בעמק הבכא, בעומק הגלות, וכידוע אף סבל ייסורי הגלות על בשרו – ועם זאת ראה את התורה בכל שיעור קומתה: תורת חיים לעם הדבק באל חי בארץ החיים. רק מי שתופש את התורה כך ויודע להבחין בין עיקר לטפל, בין הלכה להגדה, מסוגל לכתוב 'הלכות שבת' ו'הלכות מלכים' ומלחמות' ולחברן חיבור טבעי ושלם 'עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכול' (הקדמה למשנה תורה).

הרמב"ם אמנם היה גר בגלות מצרים, אך לאמיתו של דבר היה חי חיי ארץ ישראל. וזאת ניתן לכנות בפה מלא 'מעשה ניסים'.

[הוספת תגובה](#)

[גירסא להדפסה](#)

[שלח לחבר](#)

